

Київський університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

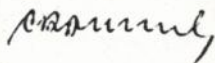
КРИСЮК Степан Васильович

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПІСЛЕДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНОХ КАДРІВ В УКРАЇНІ
/ 1917 -1995 рр. /**

13.00.01 - теорія та історія педагогіки,

13.00.04 - професійна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ - 1996

00753813 (R)

AB35.745

Дисертація в рукописі

Роботу виконано в Українському інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти

Науковий консультант - дійсний член АН вищої школи України,
доктор педагогічних наук, професор
МАЙБОРОДА Василь Каленикович

Офіційні опоненти - дійсний член АН вищої школи України,
доктор педагогічних наук
ЛУГОВИЙ Володимир Іларіонович;
- доктор педагогічних наук, професор
МАСЛОВ Валентин Іванович;
- доктор педагогічних наук, професор
СУЩЕНКО Тетяна Іванівна

Провідна установа - Київський державний лінгвістичний університет

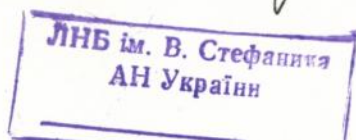
Захист відбудеться "24" червня 1996 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.01.34 в Київському університеті імені Тараса Шевченка /252601, м.Київ, вул.Володимирська, 60, ауд. 303 /.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано "23" травня 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В.Плахотнік

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Динамізм, притаманний розвитку цивілізації, акцентуація соціальної ролі особистості в сучасних умовах, інформаційний вибух та швидка зміна технологій виробництва зумовлюють необхідність створення умов для безперервної освіти всіх громадян. Це особливо важливо для педагогічних працівників. Загострені суперечності між професійною підготовкою педагогів та індивідуально-творчим характером їхньої діяльності, між процесом динамічного оновлення наукових знань, масштабністю практичних завдань, які вирішують працівники освіти, і недостатнім рівнем професійної компетентності, культури, гуманітарної і гуманістичної підготовки, невмінням оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, системі освіти, між обсягом виробленої наукової інформації, темпами зростання і можливостями її засвоєння - все це вимагає приведення професійної кваліфікації освітян у відповідність із досягнутим рівнем розвитку науки, культури, економіки, соціальної сфери й виробництва і визначає дане дослідження особливо актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Післядипломна освіта як соціально значуща діяльність педагогів, що реально впливає на соціальний, моральний, економічний і культурний рівень суспільства і покликана розв'язувати об'єктивно існуючі суперечності між базовою педагогічною освітою й новими постійно зростаючими вимогами до педагогічної діяльності, визнавалася й визнається як необхідна умова розвитку шкільної освіти. Тому на сучасному етапі розбудови школи розвиток цієї галузі освіти набуває загальнонаціонального значення. Це зумовлюється тим, що загальноосвітня школа залишається ба-

зовою ланкою системи освіти України.

Актуальність даного історико-педагогічного дослідження визначається кількома обставинами. По-перше, необхідністю узагальнення багатогранного і складного процесу розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні в історичній ретроспективі, спрямованого у своїй цільовій установці на створення основи для осмислення конкретних історичних закономірностей, умов розвитку післядипломної освіти і визначення перспективних шляхів, форм її удосконалення.

По-друге, ступенем дослідженості проблеми. В українській історико-педагогічній літературі відсутні узагальнюючі праці з історії післядипломної освіти педагогічних кадрів. У роботах з історії школи і педагогіки проблеми підвищення кваліфікації вчителів розглядаються фрагментарно у зв'язку із розвитком педагогічної освіти. З радянських джерел заслуговує на увагу фундаментальна робота П.Худомінського "Розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів радянської загальноосвітньої школи (1917-1981 рр.)", в якій розкриваються шляхи становлення системи роботи з вчителями і лише окремий параграф присвячується особливостям розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів союзних і автономних республік.

Розробка наукових і організаційно-педагогічних основ післядипломної освіти вчителів розпочалася після створення Академії педагогічних наук РРФСР. У цей період досліджуються форми підвищення кваліфікації на рівні школи, району, міста. Так, Г.Анциєв розглядає форми методичної роботи в школі і їх взаємозв'язки. Змісту і організації методичної роботи в районі присвячена дисертація Х.Золотар, самоосвіті педагогів - В.Рогожкіна. Дослідження процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як єдиної державної

системи в цей період не проводилися. До того ж питання післядипломної освіти в педагогічній науці тривалий час відносилися до організаційних і не включалися в плани наукових досліджень. Лише у 80-і - на початку 90-х років зросла увага до теоретичних основ підвищення кваліфікації працівників освіти. Досліджуються науково-педагогічні проблеми курсових форм удосконалення професійної майстерності педагогів (А.Гурнова, Н.Філіпова), підвищення ефективності навчального процесу на ФПК (Н.Ворисова, В.Демчук, Є.Музиченко), самоосвіти (В.Новічков), проводиться аналіз становлення і розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів у 1921-1931 рр. (П.Худомінський), пізніше продовжений до 80-х років, вчителів початкових класів (П.Дроб'яко). Вперше були науково обгрунтовані зміст та організаційні форми підготовки директорів шкіл (В.Бондар, В.Маслов), резерву і підвищення кваліфікації керівних кадрів (В.Кричевський, Є.Тонконога), підготовки і діяльності працівників методичної служби (Г.Данилова, Г.Штомпель), окремих аспектів роботи ІУВ (Л.Прокопенко), методичних установ (А.Зевіна, Е.Соф'янц, Д.Рупняк, С.Салій). Досліджувалися окремі питання функціонування системи: диференціації на основі підсумків атестації (Т.Тищенко), особистісно-педагогічної орієнтації вчителя (В.Воронцова), організаційно-педагогічних умов розвитку (М.Чегодаєв), інформаційного забезпечення (В.Скнар), підвищення кваліфікації вчителів фізики (Г.Корнєв), трудового навчання (Ю.Гузьков), сільських шкіл (Р.Шерайкина). Однак більшість з цих праць не давала всебічного аналізу стану та змін, що проходили в післядипломній освіті, не розкривала процесу модернізації системи в усіх аспектах.

У 80-90-х роках підвищення кваліфікації педагогічних працівників стає предметом наукового дослідження ЮНЕСКО. Проте через відсутність єдиного понятійного апарату дослідження цієї проблеми

підмінялися розглядом різниці між підготовкою і підвищенням кваліфікації, між удосконаленням, яке організовується за місцем роботи і спеціальним закладом, між професійним розвитком учителів і організаційним розвитком навчальних закладів.

Новим етапом у розвитку науково-дослідної роботи в галузі післядипломної освіти стало відкриття кафедр в інститутах удосконалення вчителів. Зусилля працівників кафедр зосереджувалися на дослідженні актуальних проблем системи підвищення кваліфікації педагогів. Заслужовує на увагу праця "Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів", у якій розкриваються проблеми вдосконалення змісту, форм і методів, організації і управління цією системою. В останній час окремі аспекти післядипломної освіти стали ширше аналізуватись аспірантами Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Українського інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти. Серед робіт останніх років науковий інтерес викликають фундаментальні праці "Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X - поч. XX ст.)" (М. Ярмаченко та ін.), монографія В.Майбороди "Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.)", у яких наводиться великий фактологічний матеріал з історії освіти, характеризується зміст, форми і методи, які можна використовувати для модернізації післядипломної освіти. Проте названі праці не створюють цілісної картини розвитку післядипломної освіти вчителів в Україні, не дають повного уявлення про характер її становлення як унікальної спеціалізованої освітньої системи, про напрями її структурно-функціонального вдосконалення, що утруднює бачення і процес подолання деформацій, які склалися, обрання адекватних шляхів та способів її оновлення. Недостатньо узагальнений і практичний досвід післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні.

По-третє, об'єктивно підійти до розв'язування будь-якого питання можна лише за умови історичного погляду на весь розвиток проблеми в цілому. Тому життєво необхідними стають виявлення і зіставлення історичних, соціальних та педагогічних особливостей формування, розвитку й функціонування цієї галузі освіти.

По-четверте, історія розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні має і самостійне значення: важливо критично осмислити помилки і недоліки вітчизняної педагогічної науки в цій галузі історії педагогіки. При цьому ми розглядаємо історію післядипломної освіти та історію теорії післядипломної освіти як дві відносно самостійні галузі педагогічної науки. Педагогічні ідеї виникали і розвивалися на основі практики у зв'язку з її запитамі і потребами і, сформувавшись, у свою чергу, впливали на практику. Тому історія післядипломної освіти педагогічних кадрів досліджується у цьому взаємозв'язку і теорія післядипломної освіти розглядається як сукупність поглядів, уявлень, ідей і практичної діяльності.

По-п'яте, актуальність цього дослідження обґрунтовується ще й тим, що післядипломна освіта розглядається як основна умова безперервного зростання професійної майстерності педагогів. Осмислення цього процесу створить, таким чином, передумови для вдосконалення механізму його управління.

І нарешті, теоретичний аналіз і виявлення можливостей попереднього досвіду роботи суттєво допоможе глибше усвідомити сучасний стан післядипломної освіти педагогічних кадрів і може стати основою для розробки її теоретичних засад.

Таким чином, аналіз теоретичних досліджень, практичного досвіду цієї галузі педагогічної освіти в Україні свідчить про об'єктивну необхідність, наукову і соціальну значущість історико-педагогічних

досліджень складного, недостатньо вивченого процесу становлення і розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів. Цим і зумовлений вибір теми дослідження.

Об'єкт дослідження - система післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні.

Предмет дослідження - теоретико-методологічні та організаційно-педагогічні аспекти процесу становлення і розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні у 1917-1995 рр.

Мета дослідження - виявити провідні тенденції й особливості процесу становлення і розвитку національної системи післядипломної освіти педагогічних кадрів, узагальнити набутий в Україні теоретичний і практичний досвід та обґрунтувати перспективні напрями, основні шляхи вдосконалення цієї галузі освіти й окремих її компонентів в умовах відродження національної школи.

Концепція дослідження. Післядипломна освіта педагогічних кадрів розглядається як своєрідна, оригінальна система (підвищення кваліфікації, перепідготовка, післядипломна підготовка), що має свій зміст, форми та методи, функціонує шляхом реалізації складних організаційних та змістово-процесуальних зв'язків: виникнення і посилення одних, послаблення та зникнення других, видозмінення третіх. Цей процес зумовлений як закономірностями розвитку школи, безперервної освіти, так і еволюцією суспільства, що різноманітними шляхами впливає на розвиток цієї галузі освіти і може бути представлений як ряд послідовних етапів, якісно відмінних один від одного. В дослідженні виходимо також із положення про те, що прогресивність системи післядипломної освіти зумовлена її спрямованістю на особистість педагога, розвиток його творчих здібностей, інтересів та високого професіоналізму. Багатоваріантність післядипломної освіти та свобода вибору змісту і форм її здійснення

визначаються нами як важлива умова реалізації її гуманістичної суті. Розвиток цієї системи зумовлений розв'язуванням головної су-перечності: невідповідності між соціальними вимогами до особистості педагогів, їхньої практичної діяльності і рівнем їх готовності до виконання своїх соціальних функцій. Системно-історичний підхід дає змогу виявити особливості розвитку післядипломної освіти в Україні, що створює підстави для прогнозування процесів, явищ, характерних для сьогодення.

Відповідно до проблеми, об'єкта, предмета, мети та концепції дослідження поставлені такі завдання:

- обґрунтувати специфіку післядипломної освіти педагогічних кадрів у системі безперервної освіти;

- здійснити системний аналіз історії післядипломної освіти з позицій гуманізації та демократизації освіти;

- дослідити еволюцію змісту й організаційних форм національної системи післядипломної освіти на різних етапах її функціонування;

- обґрунтувати періодизацію становлення і розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні, розкрити особливості її розвитку на різних етапах функціонування;

- виявити провідні закономірності генезису теорії післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні і на цій основі визначити перспективні можливості вдосконалення цієї галузі освіти в сучасних умовах.

Методологічну основу дослідження становлять: теорія пізнання; положення про об'єктивний та історичний підхід до аналізу процесів функціонування і розвитку системи післядипломної освіти; взаємозв'язок та взаємоумовленість закономірностей і явищ соціальної дійсності, необхідність їх вивчення у зв'язку з конкретно-історичними умовами; єдність логічного та історичного, соціально-еко-

номічна зумовленість цілей освіти.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися емпіричні та теоретичні методи дослідження: хронологічний (при дослідженні процесу становлення та розвитку післядипломної освіти), діахронний (метод періодизації), а також системно-історичний (при розгляді історичних передумов і динаміки розвитку післядипломної освіти як підсистеми безперервної освіти), логіко-історичний (при розгляді розвитку прогресивної педагогічної думки і педагогіки післядипломної освіти), системний аналіз (при окладанні характеристик об'єкта дослідження, для виявлення і розкриття специфіки розвитку провідних тенденцій у досліджуваній галузі), безпосередні опосередження, ретроспективний аналіз власної практики та діяльності навчальних закладів, органів управління і науково-методичних установ післядипломної освіти педагогічних кадрів України.

Теоретична основа дослідження. У процесі роботи автор звертався до положень наукових праць з теорії системного аналізу (В.Афанасьєв, М.Каган, Б.Кузьмін), педагогічних систем (А.Алексюк, Ю.Бабанський, Н.Кузьміна, Т.Суцєнко) та формування особистості педагога (В.Сухомлинський, А.Макаренко). У процесі дослідження враховувалися ідеї, погляди і результати відомих учених-педагогів, організаторів і практиків післядипломної освіти А.Алексюка, В.Вондаря, С.Гончаренка, І.Зяюна, О.Киричука, М.Красовицького, В.Лугового, В.Майбороди, В.Маслова, О.Морога, Н.Ничкало, І.Прокопенка, В.Сластьоніна, М.Шкіля, П.Юцявічене, М.Ярмаченка та ін., зокрема теоретична концепція єдності навчання і розвитку особистості (Л.Занков, Г.Шукіна), концепція оптимізації навчання (Ю.Бабанський, М.Поташник), концепція безперервної освіти, розробленої в ЮНЕСКО (П.Вертальсен, А.Делеон, Х.Дейва, Р.Кідд, З.Фор, Т.Хюсен) та загальні положення педагогіки й історії вищої педагогічної шко-

ли (А.Алексюк, Є.Белогорцев, В.Майборода, В.Сластьонін, А.Щербатов, П.Худомінський), педагогіки співробітництва (М.Касяненко).

Основні джерела дослідження. Для аналізу процесу становлення та розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні автором вивчено понад дві тисячі джерел. Серед них дисертації, автореферати, документи та архівні матеріали. У ході дослідження аналізувалися інструктивно-методичні матеріали Міністерства освіти, місцевих органів управління освітою, звіти інститутів удосконалення вчителів, стенограми нарад, конференцій. Автором використовувалися матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ф.166,2201,2582), Міністерства освіти України, Центрального інституту удосконалення вчителів, вивчалися матеріали періодичних видань, журналів, бюлетенів та ін.

Етапи дослідження. Дослідження виконувалося поетапно. На першому (підготовчо-емпіричному) етапі (1980-1986 рр.) вивчався стан розвитку системи підвищення кваліфікації і перепідготовки працівників освіти в цілому, аналізувалися документи і літературні джерела, необхідні для об'єктивної характеристики даного процесу. У цей період автор брав безпосередню участь у розробці концепції і рекомендацій з удосконалення і розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у вивченні досвіду роботи навчальних закладів цієї системи.

На другому (дослідно-пошуковому) етапі (1986-1992 рр.) головна увага приділялася вивченню історії розвитку післядипломної освіти в СРСР і в Україні, проводився ретроспективний, порівняльний аналіз цього процесу, продовжувався відбір і попередня систематизація матеріалу за темою дослідження. Були детально вивчені статистичні звіти, архівні та інструктивно-методичні матеріали, інші джерела наукової інформації про організацію підвищення

кваліфікації, професійної майстерності вчителів, керівників шкіл та працівників органів управління народною освітою.

На третьому етапі (1992-1995 рр.) проводився аналіз, систематизація та узагальнення результатів дослідження, створювались концептуальні основи реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів України, оформлялася робота в цілому.

Наукова новизна дослідження:

- Вперше комплексно, в широких хронологічних рамках (1917 - 1995 рр.) проведено дослідження розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні як окремої підсистеми безперервної освіти.

- Приведено в систему і поглиблено наукові знання про розвиток та становлення післядипломної освіти педагогічних кадрів, розкрито сутнісну сторону процесу її становлення і розвитку в Україні, виявлено й охарактеризовано провідні тенденції, національну специфіку в конкретних виявах загальних закономірностей розвитку освіти, доведена зумовленість їх внутрішніми і зовнішніми факторами.

- На основі детермінованого аналізу конкретно-історичних обставин науково обгрунтовано періоди розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні.

- Розроблено концептуальні положення, перспективні шляхи реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів.

- Введено в науковий обіг велику кількість нових документів, фактів, теоретичних ідей, що базуються на виявлених архівних матеріалах.

Теоретичний і документально-фактичний зміст дисертації відкриває новий напрям досліджень в історико-педагогічній науці, що має актуальне значення для більш поглибленої розробки сучасної теорії

післядипломної освіти та її прогнозування. Відтворенням генеаісу післядипломної освіти педагогічних кадрів як цілісної розвиваючої системи заповнена прогалина в історії української педагогіки і певною мірою вирішена важлива наукова проблема.

Теоретичне значення дослідження полягає у розкритті:

- теоретичних положень становлення і розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів як окремої галузі педагогічної освіти в Україні, що має свою логіку, закономірності, принципи, зміст, організаційні форми розвитку;

- особливостей генеаісу поняття "післядипломна освіта педагогічних кадрів";

- наукової інтерпретації найважливіших особливостей еволюції змісту та організаційних форм післядипломної освіти педагогічних кадрів;

- найважливіших суперечностей та тенденцій післядипломної освіти, що мають прогностичну спрямованість.

Практичне значення дослідження становлять результати, висновки, які за своїм змістом, фактографією сприятимуть оптимальному функціонуванню і реформуванню національної системи післядипломної освіти педагогічних кадрів, можуть бути використані у масовій практиці роботи закладів цієї освітньої галузі. Розроблені автором посібники, рекомендації, спецкурси можуть бути використані під час читання лекцій для слухачів і працівників післядипломної освіти. Фактичні дані і теоретичні висновки дослідження дають підставу повно представити розвиток практики і педагогічної думки цієї галузі освіти, сприяють теоретичному озброєнню педагогів, відповідних спеціалістів, вдосконаленню роботи з педагогічними кадрами.

Дисертація є історико-педагогічним дослідженням, що має принци-

пове науково-пізнавальне і методологічне значення для теорії і практики післядипломної освіти, результати якого можуть бути використані при вивченні історії розвитку освіти і педагогіки в Україні. Розгорнута характеристика стану і тенденцій розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів може бути корисною для спеціалістів суміжних із педагогікою галузей науки, наукових працівників та працівників системи післядипломної освіти.

Розкриття досвіду післядипломної освіти педагогів України як цілісного феномена має важливе практичне значення у пошуках шляхів ефективного розвитку творчих можливостей працівників освіти. Наукова інтерпретація найважливіших особливостей розвитку цієї галузі педагогічної освіти може стати джерелом для розробки нових науково-теоретичних, організаційно-педагогічних, науково-методичних, економічних, кадрових, матеріально-технічних напрямів педагогічних досліджень.

Вірогідність наукових положень, висновків і результатів дисертації забезпечується документальною основою дослідження, використанням значного обсягу архівних документів, матеріалів, обґрунтованим вибором методів дослідження, адекватних меті, предмету, завданням роботи. Всі наведені в дисертації аналітичні матеріали, висновки, що визначають наукову новизну дослідження, одержані автором самостійно.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснені шляхом їх опублікування у наукових і науково-методичних виданнях, виступів із доповідями та науковими повідомленнями на міжнародних (всесоюзних) конференціях, семінарах (Москва, Санкт-Петербург, Алма-Ата, Софія, Людвігсфельде, Київ, Вінниця, Дніпропетровськ, Тернопіль, Черкаси), на засіданні науково-методичної ради Міністерства освіти СРСР і України, колегії Міністерства освіти України, на

нарадах керівних працівників навчальних закладів післядипломної освіти і методичної служби. За ініціативою і безпосередньою участю автора були проведені наукові конференції з проблем післядипломної освіти педагогічних працівників (1991, 1992, 1993, 1994, 1995 рр.). Окремі результати дослідження відображені в Концепції безперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів України, Положенні про післядипломну освіту (проект), у концепції та програмі перспективного розвитку Українського інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти.

Основні публікації автора видані у формі монографії, 2 посібників, статей, тез, навчальних планів, нормативно-правових документів, методичних рекомендацій загальним обсягом понад 30 друкованих аркушів.

На захист виносяться:

1. Висновок про те, що система післядипломної освіти педагогічних кадрів - упорядкована сукупність навчальних закладів, науково-методичних установ, форм навчання, органів управління, які задовольняють різноманітні освітні та професійні потреби особи й суспільства з метою подолання розриву між одержаним у навчальному закладі рівнем професійної підготовки і новими вимогами, що ставляться до педагогічної діяльності розвитком науки, культури, економіки, соціальної сфери і виробництва шляхом: а) підвищення кваліфікації працівників відповідно до розвитку різних галузей знань та досягнень науково-технічного прогресу, освоєння нових технологічних процесів, задоволення особистих потреб педагогів у розвитку духовної культури та інших інтересів; б) перепідготовки для оволодіння новими спеціальностями; в) післядипломної підготовки для здобуття нової кваліфікації, наукового ступеня або одержання нового фаху на основі наявного освітнього рівня.

2. Періодизація становлення і розвитку української національної системи післядипломної освіти педагогічних кадрів: 1917-1920рр. - громадсько-державної системи підвищення кваліфікації і перепідготовки національних педагогічних кадрів за Центральної Ради, гетьманату, Директорії та радянської влади; 1921 - 1931 рр. - формування національної системи підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів; 1931 - 1985 рр.- унітарної системи підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних працівників; 1985 - 1991 рр.- безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; 1991 - 1995 рр. - післядипломної освіти педагогічних кадрів в умовах відродження і розвитку національної освіти України.

3. Особливості генезису поняття "післядипломна освіта педагогічних кадрів". Перші уявлення про підвищення кваліфікації вчителів виникли і еволюціонувалися як ідея про постійний процес поповнення і оновлення їхніх знань. На стадії практичної реалізації (20 - 80-і роки) відбувалося переростання ідеї в соціально значиму діяльність педагогів. Ускладнювалася морфологія підвищення кваліфікації (курсова підготовка, міжкурсова методична робота, самоосвіта), встановлювалися різні функціонування (республіканський, обласний, районний, шкільний), організаційні форми.

У 90-х роках виникла та інституалізувалася післядипломна освіта педагогічних кадрів як компонент безперервної освіти, як соціальний феномен. У процесуальному аспекті післядипломна освіта педагогічних кадрів виступає як соціальна діяльність, цільовою орієнтацією якої є цілісний розвиток особистості педагога, включаючи саморозвиток і самовдосконалення, безперервне збагачення її творчого потенціалу. В інституційному аспекті - це навчальний комплекс, система спеціальних формальних і неформальних закладів та форм

навчання, які дозволяють кожному працівнику освіти задовольняти різноманітні освітні та професійні потреби.

4. Положення і висновки, що характеризують основні тенденції розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні на різних етапах функціонування (розширення та поглиблення демократичних засад в організації та проведенні післядипломної освіти, створення широких можливостей для вибору змісту, форм і методів навчання, які відповідали б запитам педагогів; динамічність, саморегуляція і самооновлення системи, орієнтація на розвиток особистості, ініціати і творчості; цілісність і безперервність процесу післядипломної освіти протягом всього періоду педагогічної діяльності; закритість системи, відчуження її від працівників освіти в їх професійно - освітніми запитами і потребами; інформаційно-інструктивний характер взаємодії із слухачами, ігнорування індивідуально-творчого підходу в роботі з ними; орієнтування на кількісні показники без урахування кінцевого результату підвищення кваліфікації, відсутність дієвого зв'язку між підвищенням професіоналізму і рівнем оплати; ретрансляційний характер взаємодії системи з педагогічною наукою).

5. Основні принципи та перспективні шляхи реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (гуманізація і демократизація; індивідуалізація; регіоналізація; фундаменталізація наукових засад; багатоваріантність, свобода вибору змісту та форм підвищення кваліфікації тощо).

II. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація складається зі вступу, семи розділів, висновків, списку використаної основної літератури та архівних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються його предмет, об'єкт, мета, завдання, концепція, методологічна основа і методи, розкривається новизна, теоретичне та практичне значення, форми апробації одержаних результатів, формулюються положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Післядипломна освіта педагогічних кадрів як історико-педагогічна проблема" розглянуто теоретико-методологічні основи післядипломної освіти педагогічних кадрів, досліджується стан висвітлення проблеми в науково-педагогічній літературі. Встановлено, що післядипломна освіта вчителів як зумовлений об'єктивними законами суспільного розвитку процес постійного зростання їхнього інтелектуального і духовного потенціалу здійснюється у формі колективної, групової та індивідуальної пізнавальної й творчої діяльності і міжособистісних стосунків. Система цієї галузі освіти виступає впорядкованою сукупністю взаємопов'язаних навчальних закладів, організацій, форм, які створюють умови, по-перше, для підвищення кваліфікації, що спрямовується на розвиток і вдосконалення знань, умінь і навичок педагогів у конкретному виді спеціальної діяльності й зумовлена постійними змінами змісту педагогічної праці, вдосконаленням її технологій, досягненнями педагогічної науки; по-друге, для перепідготовки - одержання педагогічними працівниками нової спеціальної освіти, викликані потребами суспільного розвитку та їхніми особистими інтересами; по-третє, для післядипломної підготовки з метою одержання нової кваліфікації або одержання нового фаху на основі наявного освітнього рівня.

Післядипломна освіта - складова безперервної освіти - розвивається як цілісна система. Основні компоненти її процесу: цілі діяльності, що детермінуються вимогами суспільства до школи; зміст

освіти; організаційні форми, методи роботи з педагогічними кадрами; умови, які забезпечують нормальне функціонування системи (органи управління, науково-методичне забезпечення, навчально-матеріальна база тощо); результати функціонування. На основі ретроспективного аналізу розвитку цих компонентів, які забезпечують цілісність системи, оптимальність функціонування, комплексне вдосконалення, обґрунтована періодизація становлення післядипломної освіти педагогічних кадрів України, визначено основні тенденції її розвитку. Встановлено, що в історико-педагогічній літературі проблема післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні розглядалася фрагментарно, у зв'язку з підготовкою вчителів та соціально-політичним і культурним розвитком країни.

У другому розділі "Становлення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні у 1917 - 1920 рр." аналізуються передумови створення післядипломної освіти вчителів. Вивчення реальної бази дало змогу обґрунтувати, що відсутність системи підвищення кваліфікації працівників освіти зумовлювалася державною освітньою політикою, значною рівнотипністю навчальних закладів, рівню їх підпорядкованістю. Встановлено, що лише окремі відомства, ініціативні педагоги організовували літні педагогічні курси для ознайомлення вчителів з кращими способами навчання, оновлення і поповнення знань. Методика проведення таких занять проаналізована на прикладі курсів при управлінні навчального округу (Київ, 1913 р.), Київському учительському інституті (1915 р.), у м. Херсоні (1913, 1914 рр.). Програми таких курсів включали опрацювання загальноосвітніх (психологія, історія, література, географія тощо), спеціально педагогічних (педагогічна психологія, нові течії в педагогіці, методики навчання предметів) та предметів шкільної практики (виразне читання, практичні заняття тощо). Для проведен-

ня заяять з учителями запрошувалися автори посібників, підручників. За основу роботи приймався принцип практичної спрямованості викладання. Літні педагогічні курси охоплювали невелику частину вчителів.

Національно-визвольний рух, що розгорнувся після Лютневої революції (1917 р.), розпочав в Україні добу національного відродження. Кількість вищих початкових шкіл у 1917 р. збільшилася в 1,9 разів, у 1918 р. - у 3,3 рази порівняно з дореволюційним періодом. З 1917 р. в школах України проводиться робота з виховання і навчання дітей рідною мовою. Значне зростання кількості шкіл, утворення національної вищої початкової школи, проведення підготовчої роботи до викладання всіх дисциплін українською мовою загострили проблему забезпечення навчальних закладів учительським персоналом, що активізувало роботу з перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників освіти. Організуються курси для одержання педагогічної освіти особам, які бажали працювати в школах, та педагогічні курси вчителів для оновлення їх методичних знань і ознайомлення з педагогічним досвідом. Міністерство народної освіти України організувало лекторські курси в університетських містах Києві, Харкові, Одесі, курси для вчителів середніх і вищих початкових шкіл у Києві, Харкові, Одесі, Вінниці, Полтаві, Катеринославі та Житомирі, вчителів початкових шкіл (у 39 пунктах перепідготовки). Характерною особливістю педагогічних курсів цього періоду було їх національне спрямування. Для навчання вчителів української мови створювалися групи до 6 чол. Вивчення теоретичного матеріалу забезпечувало свідоме розуміння явищ української мови, зверталася увага на характерні відмінності її від російської. На заняттях з історії України в стислій, доступній формі давався загальний огляд політико-суспільного, економічного, культурного процесів у кожній

добі. Поширювалися курси з українознавства.

Учителі, які закінчували середні школи і витримували іспити на звання вчителя вищої початкової школи, підвищували кваліфікацію на педагогічних курсах при вчительських інститутах. Такі курси створювалися у всіх центрах губерній та в містах, де функціонували вчительські інститути. Організовувалися літературно-історичні, природничо-географічні відділення курсів.

Підвищення кваліфікації працівників освіти орієнтувалося також на самоосвіту і самовиховання. Вчителів відряджали в школи, в яких був достатній рівень навчально-виховної роботи, вони відвідували пересувні виставки навчального обладнання і літератури, брали участь у науково-педагогічних екскурсіях.

Всебічне вивчення джерельних матеріалів дало змогу зробити висновки, що для періоду 1917-1920 рр. характерні такі тенденції перепідготовки педагогічних кадрів: перехід від епізодичних курсів, які проводилися окремими відомствами, ініціативними педагогами, до широкої їх організації органами управління; пріоритетний статус державної мови; національне спрямування змісту підвищення кваліфікації (вивчення української мови, історії та географії України); громадсько-державний характер; диференціація роботи з учителями залежно від їх підготовки та інтелектуального рівня розвитку; різноманітність форм підвищення кваліфікації; планомірна організація курсів як життєва потреба вчительства.

У третьому розділі "Зміст і форми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у 1921-1931 роках" аналізується еволюція і динаміка розвитку перепідготовки і підвищення кваліфікації вчителів. У перші роки радянської влади загострилися суперечності між вимогами суспільного розвитку до педагогічної професії і реальним рівнем кваліфікації значної частини дореволюційного вчительства.

Школа, зміст роботи якої визначався "ідеологією пануючого класу", стала зброєю пролетаріату в боротьбі за комунізм. Учителство не було підготовлене до виконання нової функції школи як у педагогічному плані, так і щодо політичної компетентності. Це зумовило проведення масової кампанії підвищення політичного рівня вчителів, якій надавалося надзвичайного значення. Аналіз архівних матеріалів дає підстави для висновку, що на початковому етапі цієї кампанії організовувалася масова підготовка працівників освіти з метою піднесення їхньої політичної грамотності і залучення до політичного життя. Для керівництва цією роботою створювалися органи управління. Під тиском місцевих органів освіти поряд із політичними вивчалися також педагогічні питання. Другий етап цієї кампанії характеризувався зосередженням уваги на поглибленні педагогічної кваліфікації працівників освіти з концентрацією на цій основі політичної підготовки. Перепідготовка вчителів розглядалася як тривалий процес, який проводився на всій території республіки в основному за єдиним планом. Головним методом було колективне опрацювання матеріалу з обов'язковою індивідуальною працею кожного працівника, ретельним її обліком. Методична робота пов'язувалася із виробничою діяльністю вчителя, що зацікавлювало працівників у підвищенні як політичної, так і педагогічної кваліфікації. На місцях створювалися умови для підвищення кваліфікації: організовувалися пересувні бібліотеки, посилювалася консультативна робота будинків освіти, навчальних закладів, педагогічних курсів, які були центрами з перепідготовки в районах. У губернських центрах організовувалися курси керівників-організаторів гуртків і групових занять, районних курсів, у районах - місячні курси, самокурси, гуртки, районні конференції. З 1925 року підвищення кваліфікації вчителів набуває планового і систематичного характеру. Чітко ви-

значилися рівні системи підвищення кваліфікації (республіканський, губернський, окружний, районний, шкільний). Викристалізувалися організаційні форми перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів: курси, самокурси, семінари, практикуми, з'їзди, конференції-курси, методичні об'єднання, гуртки, наукові товариства. Міцніла роль конференцій учителів як першого ступеня виявлення, вивчення і організації місцевого досвіду.

Тенденція переходу до масової перепідготовки вчителів сприяла створенню системи колективної методичної роботи з постійно діючими органами управління. Методологічне та організаційне керівництво підвищенням кваліфікації здійснювалося Державним науково-методичним комітетом, губернськими методкомісіями, окружними навчально-методичними комісіями. У районах із сильним методичним активом створювалися районні методичні комісії (районні бюро), з сильними опорними школами - дана робота проводилася цими школами. Діяльністю первинних методосередків керував гуртковод, який призначався або затверджувався районним уповноваженим із перепідготовки. Основною формою роботи з учителями стала індивідуальна і колективна гурткова робота. Працівники освіти групувалися в гуртки в колективах навчальних закладів. Гуртки, методичні об'єднання, семінари працювали за твердим календарним планом. Окружні навчально-методичні кабінети розробляли плани і програми підвищення кваліфікації вчителів.

У цей період значного поширення набули педагогічні курси, які проводилися з метою загальної перепідготовки, докваліфікації і підвищення кваліфікації вчителів з окремих проблем. Основна увага приділялася піднесенню теоретичного рівня педагогів. Для сільських учителів використовувалися методи заочного навчання (слухачі забезпечувалися програмами, літературою, методичними вказівками, для

них організовувалися консультації, практикуми, конференції тощо). Інша технологія навчання практикувалася на курсах для вчителів міських шкіл (вступна лекція, колективне або індивідуальне опрацювання матеріалу тощо).

Характерними особливостями періоду (1921-1931рр.) стали: 1. Політизація процесу перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що призвела до посилення політичної освіти педагогів за рахунок розвитку їхньої професійної майстерності. 2. Українізація вчительства як обов'язковий і важливий елемент перепідготовки. 3. Врахування національних особливостей у роботі з працівниками освіти (перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників освіти національних меншин організовувалися по можливості стосовно умов їхнього побуту і виробничої діяльності). 4. Формування вчительства з представників робітничого класу і селянства, недооцінка старих дореволюційних педагогічних кадрів як носіїв культури, що негативно вплинуло на освоєння попереднього педагогічного досвіду. 5. Диференціація підвищення кваліфікації вчителів міських і сільських шкіл, урахування в роботі з ними регіональних особливостей.

Простежується тенденція використання в роботі з педагогічними кадрами методів активного проведення занять, поєднання підвищення кваліфікації з щоденною педагогічною діяльністю, забезпечення безперервності процесу підвищення кваліфікації на основі тісного взаємозв'язку курсової підготовки із самоосвітою в міжкурсовий період. Посилювалася увага до проблем організації курсів. Визнано необхідним замінити лекційний метод семінарською роботою. Розроблялися підходи до поетапного підвищення кваліфікації працівників. Незважаючи на позитивні тенденції в організації роботи і змісті навчальних програм, цей період характерний також недооцінкою нау-

кової і методичної підготовки педагогічних кадрів, прожестерством, що ґрунтувалося на концепції відмирання школи. Таким чином, принципово нові підходи до організації освіти в Україні загострили суперечності між вимогами суспільства до педагогічної діяльності і реальним рівнем компетентності вчительства, що зумовили формування у 1921 - 1931 роках швидкими темпами в умовах дефіциту кваліфікованих кадрів і фінансового забезпечення національної системи перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів.

У четвертому розділі "Уніфікація післядипломної освіти педагогічних кадрів України в 1931-1941 роках" аналізуються особливості розвитку системи підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів у 30-ті роки, фактори, що впливали на її розвиток, проводиться структурно-функціональний аналіз реорганізації методичної роботи з працівниками освіти.

На початку 30-х років на території СРСР вживаються заходи щодо уніфікації системи освіти. Гостра потреба в педагогічних кадрах у зв'язку з реорганізацією мережі шкіл, дошкільних установ, позашкільних закладів зумовила розширення мережі курсів перепідготовки вчителів. Такі курси створювалися в усіх округах, районах, педінститутах і педтехнікумах. При педагогічних навчальних закладах відкривається екстернат. Поширення набула заочна педагогічна освіта. Центр організації і проведення роботи з заочниками та підвищення кваліфікації педагогів загалом переміщується у район. Районна (міська) педагогічна база підвищення кваліфікації стала постійним навчально-методичним закладом, який за завданням і планами Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації педагогів під керівництвом і контролем районних (міських) відділів освіти організовував навчально-методичну роботу в поточному навчальному році.

У ході дослідження виявлено, що охоплення вчителів підвищенням кваліфікації забезпечувалося чіткою організаційною структурою, що розвивалася "зверху донизу". Складовими цієї структури були методичні комісії освітнього закладу, територіальні й фахові об'єднання працівників, методичні наради, комісії, групи, асоціації педагогів з окремих ділянок навчально-виховної роботи. В них опрацьовувалися педагогічні і методичні питання, систематизувався досвід, вианачалися шляхи раціоналізації педагогічного процесу. Розгортання масової методичної роботи сприяло затвердження Положення про організацію методичних комісій у містах і районах (1931р.). У кожному районі й місті організовувалися аразкові школи, які ставали базою для проведення і роз'яснення нових завдань педагогічного процесу, перевірки нових методів навчання і опорними пунктами підвищення кваліфікації вчителів (консультування педагогів, організація конференцій, методичних нарад, ознайомлення вчителів із кращою постановкою навчально-виховної роботи тощо). Значного розвитку набув рух учителів-відмінників (ударників). Таким чином, в Україні встановилася єдина централізована структура методичного керівництва підвищенням кваліфікації вчителів. Уся ця робота проводилася через Всеукраїнський інститут підвищення кваліфікації педагогів. Райбази організовували курси, семінари, теоретичні й практичні конференції, здійснювали обмін досвідом, консультаційну роботу. Характерними особливостями розвитку післядипломної освіти в цей період були: надмірна централізація управління, дрібна опіка над підлеглими організаціями, установами, вчителями; використання широкого методичного і громадського активу; розширення широкої мережі пунктів підвищення кваліфікації (райбази, опорні, аразкові школи та ін.); єдиний підхід до організації методичної роботи в районі, поєднання методичної з виробничою роботою, що проводилася

професійними спілками тощо. Однак суперечності між потребами соціального, духовного розвитку України і низьким рівнем професійної компетентності вчителів не були розв'язані. Уніфікація та низький технологічний рівень навчального процесу, відсутність належного кадрового, науково-методичного та фінансового забезпечення - основні причини низької ефективності цієї діяльності.

У п'ятому розділі "Післядипломна освіта вчителів у 1944-1985 роках" аналізується еволюція змісту, організаційних форм та процесу управління підвищенням кваліфікації працівників освіти. Еволюція змісту післядипломної освіти вчителів прямо залежала від вимог суспільства до народної освіти, переходу шкіл на новий зміст освіти та від процесів інтеграції і диференціації наукових знань. Зміст навчального процесу забезпечував підвищення загальноосвітнього рівня і методичної кваліфікації вчителів початкових класів, удосконалював наукову підготовку і методичну кваліфікацію вчителів V-VII класів, ідейно-політичний рівень усіх учителів. Прийнята програма поступового переходу до загальної середньої освіти, курс на загальне політехнічне навчання розширили зміст підвищення кваліфікації працівників освіти: в нових навчальних планах значне місце відводилося вивченню основ промислового і сільськогосподарського виробництва. З прийняттям "Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР" (1959р.) була організована масова перепідготовка педагогічних кадрів для роботи в нових умовах, у ході якої особлива увага приділялася науково-теоретичній підготовці вчителів, поглибленню їх психолого-педагогічних знань, поширенню хімічних і агрохімічних знань серед працівників освіти, навчанню вчителів методиці використання технічних засобів навчання, зокрема навчального кіно. У новому положенні про методичну роботу (1964р.) були

уточнені основні її завдання: вдосконалення кваліфікації вчителя (ідейно-політичний, науково-фаховий, загальнокультурний, політехнічний, педагогічно-методичний аспекти), вивчення і творче застосування педагогічного досвіду з метою поліпшення навчально-виховної роботи, підвищення рівня знань, умінь і навичок учнів і внесені відповідні зміни до змісту роботи з працівниками освіти.

Розпочатий у 60-х роках перехід на нові навчальні плани і програми, приведення змісту освіти відповідно до рівня розвитку науки посилили вимоги до науково-теоретичної підготовки вчителів, їхнього загальнокультурного кругозору. В 70-х роках робота з педагогами підпорядковувалася вирішенню педагогічних проблем: поєднання навчання і виховання, підвищення ідейного і наукового рівня вчителів, попередження неуспішності учнів, використання технічних засобів навчання, виготовлення і застосування научних посібників тощо. Самоосвіта вчителів організовувалася з метою піднесення їхнього науково-теоретичного рівня, ознайомлення з досягненнями науки і техніки, мистецтва, культури, для поповнення і поглиблення знань із спеціальності, педагогіки і психології, опрацювання розділів і тем нових програм тощо.

У 80-х роках значна увага приділялася психологічній підготовці працівників освіти, застосуванню системи загальнодидактичних і спеціальних методів, що активізували самостійне мислення, пізнавальну діяльність учнів, упровадженню кабінетної системи навчання. Значно розширився зміст підвищення кваліфікації з теорії і методики виховання, що дало можливість забезпечити підготовку вчителя як вихователя, класного керівника. Методична робота проводилася під гаслом "Роботі з педагогічними кадрами - творчий характер", головною особливістю якої стало залучення вчителів до наукової розробки педагогічних проблем.

Подальшого розвитку набувають форми навчання освітян. Значного поширення отримало заочне навчання вчителів. Поряд з ним практикувалися очно-заочне навчання працівників за програмами Міністерства, літні курси, семінари, практикуми, проведення лекцій, консультацій, науково-практичних конференцій тощо. На основі архівних матеріалів в дисертації аналізується робота обласних ІУБ, методичних кабінетів із підвищення кваліфікації вчителів та керівних кадрів освіти шляхом короткотермінових та постійно діючих семінарів, організації лекторіїв. З 1959р. підвищення кваліфікації окремих категорій учителів проводилося на довготривалих курсах при педінститутах і педучилищах. Організуються дворічні очно-заочні курси директорів, їхніх заступників, працівників відділів освіти, підготовка резерву на заміщення посад керівників шкіл, підвищення кваліфікації вчителів, які викладали два предмети. Поглибленню професійної майстерності педагогів сприяла атестація. Для тих, хто одержував рекомендації за її результатами, організовувалися спеціальні курси, семінари, навчальні плани і програми яких орієнтувалися на подолання недоліків у їхній роботі.

Значного поширення набули проблемні лекції і семінари, семінари-практикуми, конференції з обміну досвідом тощо. У цей період сформувалися принципи організації самостійної роботи вчителів у міжкурсовий період (обумовленість потребами практики; комплексність; відповідність змісту рівню підготовки педагога; поєднання самоосвіти з колективними формами підвищення кваліфікації, ав'янок в творчими пошуками вчителя).

Вивчення архівних джерел дало змогу зробити висновки про те, що у 40-х - першій половині 80-х років у основному завершилося формування найважливіших структурних компонентів системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Обласні ІУБ, що відновили

діяльність після війни, стали важливими навчальними й організаційно-методичними центрами роботи з педагогами. Створення районних методичних кабінетів, установлення єдиного порядку матеріального забезпечення вчителів, що направлялися на курсову підготовку, зміцнили державну систему підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Організація факультетів підвищення кваліфікації директорів шкіл, підготовки резерву керівників навчальних закладів, розширення поглибленої підготовки педагогів збільшила можливості післядипломної освіти.

Зміна територіально-адміністративного поділу республіки, укрупнення сільських районів внесли зміни до структури управління підвищенням кваліфікації. Центр методичної роботи з учителями переноситься в школи. Функції оперативного методичного керівництва передаються опорним школам, районним і кушовим методичним об'єднанням. Організуються методичні мікрорайони, педагогічні кабінети на громадських засадах, пізніше - районні, міські методичні кабінети. Створюється актив громадських методистів із кращих учителів. Утворення Міністерства освіти СРСР (1966р.) організаційно оформило загальносоюзну державну систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Характерними тенденціями розвитку післядипломної освіти в цей період були: масовий характер підвищення кваліфікації; розвиток творчих основ у діяльності педагогів, орієнтація їх на використання форм активного навчання; тісна взаємодія установ підвищення кваліфікації з педагогічними навчальними закладами; поєднання державної системи післядипломної освіти вчителів із громадськими формами роботи; інтенсивний пошук педагогічних рішень, які забезпечували подальше підвищення науково-методичного рівня навчально-виховного процесу в школах; запозичення передового досвіду ор-

ганізації роботи з освітянськими кадрами союзних республік. Навчальний процес у курсовій і міжкурсів роботі характеризувався жорсткою регламентацією змісту і методів підвищення кваліфікації, що негативно позначалося на його ефективності і стало причиною подальших удосконалень. Цей період, останні роки якого названі як "застій та спроби реформ" (О.Субтельний), є періодом становлення уніфікованої системи підвищення кваліфікації.

У шостому розділі "Післядипломна освіта вчителів у період реформи школи (1985-1991 рр.)" аналізується процес удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у світлі вимог реформи школи, розвитку інститутів удосконалення вчителів як науково-методичних центрів роботи з працівниками освіти.

Початок демократичних перетворень у країні активізував роботу системи післядипломної освіти педагогічних кадрів. У освітянському житті України спостерігався сплеск педагогічних ініціатив, активного пошуку оптимальних шляхів оновлення системи освіти, відродження духовності українського народу. Однак екстенсивний розвиток школи продовжував супроводжуватися таким же розвитком системи післядипломної освіти педагогічних кадрів. Моноідеологічна ситуація в Україні негативно впливала на стан освіти. Централізація управління, однотипність навчально-програмної документації, уніфікація форм і методів підвищення кваліфікації, що нав'язувалася у всесоюзному масштабі, призвели до суперечностей з істотно різними умовами роботи вчителів у різних регіонах республіки, до ігнорування національних особливостей і традицій. Орієнтація на кількісні показники без урахування кінцевого результату підвищення кваліфікації поглибила наявні суперечності. Декларовані демократичні трансформації, що розпочалися в цей період у післядипломній освіті педагогічних кадрів України, проводилися дуже повільно. Це

пояснювалося, на наш погляд, такими факторами. По-перше, система післядипломної освіти багато особливостей успадкувала від так званої "замкнутої системи", що існувала в колишній тоталітарній державі, характерними ознаками якої були консерватизм, інертність, спрямованість на імітацію активної діяльності та видимість перетворень. По-друге, повільність і непослідовність самого реформування.

Розвиток ІУВ як науково-методичних центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів забезпечувався оптимізацією їх діяльності в організаційно-методичному (управлінському) і науково-методичному аспектах. Організаційно-методичний напрям включав здійснення комплексного підходу до визначення цілей і завдань безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, координацію дій організацій і установ, які брали участь у підвищенні кваліфікації вчителів, створення системи постійно діючої зворотної інформації тощо. Науково-методичний аспект забезпечував розвиток наукових досліджень проблем підвищення кваліфікації освітян з урахуванням потреб регіону і послідовне запровадження їх у практику, посилення спрямовуючої ролі ІУВ у процесі запровадження в практику досягнень педагогічної науки, вдосконалення вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду тощо. У дисертації аналізуються діяльність ЦІУВ як головного науково-методичного центру та стан вивчення передового педагогічного досвіду в республіці.

Характерними тенденціями розвитку післядипломної освіти педагогів у цей період були: 1. Розширення і поглиблення демократичних засад в організації та проведенні післядипломної освіти вчителів, що виявлялося в певній децентралізації і дерегламентації в характері, засобах і методах підвищення кваліфікації вчителів.

2. Цілісність і безперервність процесу підвищення кваліфікації протягом усього періоду педагогічної діяльності; взаємозв'язок курсової підготовки, методичної роботи і самоосвіти; погодженість і наступність функціонування різних рівнів системи підвищення кваліфікації вчителів. 3. Цілісність змісту підвищення кваліфікації, що забезпечувалась взаємозв'язком ідейно-теоретичної, психолого-педагогічної, фахової підготовки слухачів і розширенням їхньої загальної культури. 4. Випереджаючий характер підвищення кваліфікації у зв'язку з перспективами розвитку школи, досягненнями педагогічної науки і передового педагогічного досвіду. 5. Орієнтація на розвиток ініціативи і творчості педагогічних кадрів, цілеспрямоване використання з цією метою передового педагогічного досвіду. 6. Посилення світоглядних аспектів навчального процесу в системі підвищення кваліфікації, що детермінувалося глибоким розкриттям світоглядних питань шкільних предметів. 7. Перехід від інформаційного до проблемно-методологічного підходу в підвищенні кваліфікації. 8. Поєднання підвищення кваліфікації вчителів з одночасним їх оздоровленням. 9. Поєднання централізованого управління з широкою ініціативою на місцях. 10. Посилення ролі ІУВ як науково-методичних центрів роботи з педагогічними кадрами.

Однак розширення та якісне піднесення рівня післядипломної освіти педагогічних кадрів у період реформи школи не забезпечило оптимального її функціонування в плані підвищення рівня професійної підготовки вчителів відповідно до нових завдань школи.

У цьому розділі "Післядипломна освіта педагогічних кадрів в умовах відродження і розвитку національної освіти в Україні (1991-1995 рр.)" досліджуються особливості функціонування цієї галузі педагогічної освіти і розкриваються основні напрями її подальшого реформування. Динамізм розвитку суспільства в умовах

національного відродження, розвиток національної освіти детермінували реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів. Змінюються її завдання, зміст. Поряд із державною системою перепідготовки і підвищення кваліфікації вчителів організувалася альтернативна госпрозрахункова система. Однак декларативно орієнтовані на цінності відкритого громадянського суспільства трансформації, що розвивалися в післядипломній освіті, не принесли очікуваного результату. Це обґрунтовується певними причинами. По-перше, прорахунками традиційного підвищення кваліфікації вчителів у методологічних основах самої системи: слухачів розглядають як таких, які потребують певних знань і мають адібності до їх засвоєння, які є об'єктом, що лише приймає і репродукує знання. При цьому не врахувалися їхні особисті потреби, мотиви, рівень підготовки тощо. По-друге, сформованими протягом тривалого часу стереотипами діяльності, зокрема консерватизмом, імітацією активної діяльності. По-третє, відсутністю сили, спроможної реально впливати на темпи і якість розбудови цієї галузі освіти. Дії органів управління освітою спрямовувалися переважно на копіювання досвіду зарубіжних країн (США, Франції, Німеччини тощо). При цьому знецінювалися вітчизняні напрацювання. До причинно-наслідкових характеристик стану, що склався в післядипломній освіті педагогічних кадрів, необхідно віднести низький технологічний рівень навчального процесу, падіння престижу педагогічної праці, недостатня розробка теоретичних і методичних питань, відсутність необхідного фінансового забезпечення.

Реалізація масштабних завдань забезпечення умов формування педагога-професіонала, здатного виконувати головну соціальну функцію - формування цілісної особистості громадянина України, задоволення якісних потреб освітянської галузі в педагогічних кадрах вимагають

насамперед реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів. Основними принципами організації такої системи освіти, на наш погляд, повинні стати: випереджаючий її характер, здатність до самовдосконалення і саморегуляції; перехід від колективної, масово-репродуктивної організації навчальн го процесу до індивідуально-творчої, що формує творчу індивідуальність педагога; демократизація освіти як принцип її оновлення, що спрямовується на створення демократичних відносин у цій галузі і передбачає децентралізацію управління як альтернативу "спрямовуючій ролі" і диктату центру; регіоналізація, що передбачає підготовку педагогічних працівників до реалізації регіональних програм розвитку і врахування місцевих особливостей в освіті та визначає відхід від унітарного освітнього простору, скутого єдиними інструкціями; забезпечення перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з орієнтуванням їх на роботу за інноваційними освітніми програмами; створення в суспільстві матеріальних, моральних та інших умов, за яких підвищення професійного рівня залишалося б необхідною потребою педагогічних працівників тощо.

Реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів має базуватися на принципах багатокладності та варіантності, виходячи з наявності різноманітних форм власності, створення широких можливостей у виборі змісту та форм навчання, навчальних закладів, які відповідали б запитам особистості, запровадження варіантного компонента змісту освіти, диференціації та індивідуалізації навчального процесу. Надзвичайно важливою умовою розвитку післядипломної освіти є пов'язання адміністративних зусиль з інтересами безпосередніх учасників - педагогічних працівників, що дасть змогу перейти від командних, одномоментних впливів до тривалої творчої праці, спрямованої на поглиблення змін в освіті, стимулювання

місцевих ініціатив, задоволення соціальних інтересів суб'єктів і об'єктів цього освітнього процесу.

У зв'язку зі зміною концептуальних основ педагогічного мислення система підвищення кваліфікації вчителів повинна забезпечувати умови не тільки для професійного, а й для особистісного тренінгу зростання майстерності. До змісту післядипломної освіти необхідно включати аналіз найважливіших гуманітарних проблем і тенденцій у сучасному світі, порівняльне вивчення педагогічних систем, підготовку й апробацію власних авторських проєктів. Піднесення престижу педагогічної праці, створення соціально-економічних умов, адекватних ролі педагогічних працівників у суспільному житті, гарантування професійної свободи, творчого пошуку, ініціативи, істотне вдосконалення науково-методичного та інформаційного забезпечення педагогічної діяльності, розробка та впровадження ефективної системи атестації, професіоналізм керівних кадрів освіти - важливі завдання, спрямовані на підвищення результативності післядипломної освіти вчителів.

Узагальнення результатів багаторічного історико-педагогічного наукового дослідження, аналіз широкої джерельної бази та архівних матеріалів дають підстави для таких висновків:

1. В Україні відповідно до потреб розвитку народної освіти, тісному взаємозв'язку з розв'язанням соціальних, політичних і економічних завдань, сприймаючи позитивні надбання інших країн і республік, організувалася самобутня, що самостійно розвивалася, система післядипломної освіти педагогічних кадрів. У дослідженні визначено методологічні основи побудови і функціонування цієї системи, розкрито її соціально-політичне значення та роль як важливого фактора професійної підготовки, як обов'язкової умови розвитку системи освіти, виявлено особливості підвищення кваліфікації педа-

гогів як об'єкта цієї галузі.

2. Ретроспективний аналіз післядипломної освіти педагогічних кадрів підтверджує, що в організаційно-структурному плані вона розвивалася як цілісна соціальна система з характерними для неї інтегративними якостями і компонентам (цілі діяльності, зміст, організаційні форми і методи роботи, умови, результати функціонування тощо). Еволюції післядипломної освіти характерне піднесення рівня її цілісності, поява нових компонентів, прискорення темпів розвитку, що відкриває можливості для прогностичного дослідження процесів і явищ цієї галузі освіти. Розвиток системи відбувався у напрямі адекватного відображення процесів, у яких наявні елементи самоорганізації, саморегуляції і адаптації.

Еволюція системи післядипломної освіти педагогічних кадрів України зумовлена об'єктивними суспільно-політичними та соціально-економічними потребами, а також екзогенними (політика, економіка, соціум) і ендогенними (цілі, структура, завдання, технологія, кадри) впливами, необхідністю подолання суперечностей між соціально детермінованими вимогами до професійної підготовки вчителів і фактичним рівнем їх кваліфікації; між постійно зростаючим обсягом знань і вмій, якими повинен володіти педагог, і реальними можливостями системи базової педагогічної і післядипломної освіти; між сучасними потребами духовного, соціального, економічного розвитку України і недостатнім рівнем професійної діяльності установ і навчальних закладів освіти, педагогів; між індивідуально творчим характером педагогічної діяльності і формалізмом, уніфікацією підвищення кваліфікації вчителів; між потребами в нарощуванні духовного і культурного потенціалу педагогів і недостатнім науково-методичним забезпеченням цієї роботи тощо. На формування системи післядипломної освіти педагогів як соціального інституту

вирішальний вплив мала державна політика у цій галузі освіти.

3. На основі аналізу історії післядипломної освіти педкадрів пропонується така періодизація її розвитку:

1917 - 1920 рр. - період становлення громадсько-державної системи підвищення кваліфікації і перепідготовки національних педагогічних кадрів за різних форм державної влади в Україні, забезпечення перепідготовки вчителів до роботи в новій трудовій школі, в умовах її українізації.

1921 - 1931 рр. - період формування національної системи підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів, який характеризується переходом від епізодичних курсів, що проводилися місцевими органами освіти, до масового підвищення кваліфікації вчителів, створенням системи колективної педагогічної і виробничої роботи з учителями, постійно діючими органами управління цим процесом, організацією підвищення кваліфікації вчителів національних шкіл.

1931 - 1985 рр. - період уніфікованої системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідно до загальних тенденцій розвитку післядипломної освіти в СРСР.

1985 - 1991 рр. - період розвитку системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

1991-1995 рр. - період створення системи післядипломної освіти педагогічних кадрів в умовах відродження і розвитку національної освіти України.

4. Аналіз системи післядипломної освіти вчителів дає підстави визначити основні тенденції її розвитку. Дореволюційний етап (до 1917 р.) характеризується відсутністю державної системи підвищення кваліфікації вчителів. За основу епізодичних курсів, які проводилися ініціативними педагогами, приймався принцип їх практичної

опрямованості. Доба національного відродження характерна орієнтацією роботи з перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на національне спрямування змісту, самоосвіту і самовиховання, постановкою вимоги диференціації роботи із слухачами залежно від підготовки та інтелектуального рівня розвитку, планомірної організації курсової підготовки як життєвої потреби вчителівства. 1921 - 1931 рр., названі пізніше як період "суцільних помилок, хитання і прожектерства", характерні піднесенням педагогічної творчості, намаганням звільнитися від стереотипів старих традицій, тенденцією переходу від епізодичних курсів до масової перепідготовки вчителів, українізацією вчителівства як обов'язкового і важливого елемента перепідготовки, врахуванням національних особливостей у роботі з працівниками освіти, диференціацією підвищення кваліфікації вчителів міських і сільських шкіл, врахуванням у роботі з ними регіональних особливостей.

Характерними для розвитку уніфікованої системи післядипломної освіти вчителів (1931 - 1985 рр.) були тенденції до надмірної регламентації змісту і форм підвищення кваліфікації, посилення централізації управління, дрібної опіки над учителями, використання широкого методичного і громадського активу, організації підготовки керівних кадрів і поглибленої підготовки вчителів. Перетворення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у загальносоціальному призвело до ігнорування національних особливостей. Тенденція поєднання загального і особливого тільки декларувалася, посилювалася уніфікація змісту, форм і методів, що нав'язувалися у всесоюзному масштабі.

Періоду демократичних перетворень в освіті (1985 - 1991 рр.) властиві розширення і поглиблення демократичних засад в організації та проведенні післядипломної освіти, цілісності і безпе-

первності процесу підвищення кваліфікації, орієнтація на розвиток ініціативи і творчості, цілеспрямованого використання з цією метою передового педагогічного досвіду, посилення ролі ІУВ як науково-методичних центрів роботи з педагогічними кадрами.

В основі розвитку післядипломної освіти (1991-1995 рр.) в умовах незалежної України - подолання суперечностей між швидкою зміною суспільної свідомості, загальнолюдських цінностей і пріоритетів суспільного розвитку й інертністю професійної свідомості педагогів, що орієнтуються в основному на традиційні ціннісні установки; між динамікою соціально-педагогічної реальності й ступенем особистісної і професійної адаптації педагогів; між активізацією і виявом нових ідей і підходів у педагогічній роботі й намаганням до консервації моделей педагогічної діяльності, що склалися. Для цього періоду характерними є тенденції багатуокладності і варіантності, створення можливостей для вибору змісту, навчальних закладів, які відповідали б запитам особистості. До числа стійких тенденцій останніх років слід віднести: безперервне якісне і кількісне зростання елементів системи; орієнтацію на широке використання активних форм підвищення кваліфікації, активізації процесу післядипломної освіти; подальше зміцнення навчально-матеріальної бази; підвищення рівня і розширення масштабів досліджень і розробок проблем післядипломної освіти; панування репродуктивно-монологічного методу, інформативно-інструктивного характеру взаємодії з слухачами, ігнорування індивідуально-творчого підходу в їхній роботі; зміну змісту післядипломної освіти за принципом оновлення наукової інформації; відсутність зв'язку між підвищенням кваліфікації і рівнем оплати праці; ізольованість системи, породженої тоталітарним управлінням, відчуження її від працівників освіти з їх професійно-освітніми запитамі і потребами; ретранс-

ляційний характер взаємодії системи післядипломної освіти з педагогічною наукою тощо.

5. Генезис післядипломної освіти педагогічних кадрів України проходив у рамках розвитку педагогічної освіти. Початкові уявлення про післядипломну освіту вчителів виникли й еволюціонувалися як ідея про постійний процес поповнення і оновлення їхніх знань. Вперше чітко була сформульована потреба в підвищенні кваліфікації вчителів на I Всеросійському з'їзді з питань народної освіти (1914р.). У цей період курси підвищення кваліфікації названі загальнодержавною справою, зародилася методична робота, інститут методистів. На стадії практичної реалізації (20-80-ті рр.) проходить переростання ідеї поповнення, оновлення знань в соціально значущу діяльність педагогів. Розвиток цього соціального й інституційного феномена був природною реакцією на зміну умов і потреб функціонування системи освіти, що сприяло об'єктивному зростанню його ролі. Післядипломна освіта історично склалася як сукупність компонентів-підвищення кваліфікації (курсова підготовка, міжкурсова методична робота, самоосвіта), перепідготовка тощо - поступово набувала ознак і характеру складної системи. Генезис цієї системи проходив шляхом ускладнення, з одного боку, морфології (цілі; зміст; організаційні форми, методи роботи; умови, що забезпечують функціонування: органи управління, науково-методичне забезпечення і т.д.; результати функціонування), а з другого - зовнішніх і внутрішніх зв'язків її елементів і рухом до цілісності та єдності. Ця галузь освіти вчителів значною мірою формувалася спонтанно, компенсуючи відсутність необхідних теоретичних основ уявленнями і положеннями спочатку традиційної системи вищої освіти, пізніше - безперервної. На третій - методологічній стадії (90-ті роки) - розробляються концептуальні її основи. Якщо на першій стадії вона

поповнювала й оновлювала знання вчителів, компенсувала недоліки їхньої загальної та професійної підготовки, то пізніше на перший план виступає необхідність постійної адаптації працівників до динамічних змін умов педагогічної праці, безперервного вдосконалення їхніх творчих можливостей. У процесуальному аспекті післядипломна освіта педагогів виступає як соціальна діяльність, цільовою орієнтацією якої є процес цілісного розвитку особистості, поступове збагачення її творчого потенціалу, постійне зростання фахової компетентності і здібностей. Зміст цієї галузі знань значно розширюється, до нього включаються всі форми впливу на особистість педагога.

6. Вивчення історії становлення і розвитку післядипломної освіти, логіко-методологічний аналіз її тенденцій дає підставу сформулювати основні принципи та перспективні шляхи її реформування: державно-громадський характер функціонування; детермінованість процесу вдосконалення системи характеру соціально-політичного, економічного розвитку суспільства і школи; гуманізація і демократизація як принцип її оновлення; випереджаючий характер цієї галузі освіти, здатність її до самовдосконалення, саморегуляції; регіоналізація, що передбачає підготовку педагогічних кадрів до реалізації регіональних програм розвитку і врахування місцевих умов; фундаменталізація наукових засад; спрямованість на цілісний підхід до формування особистості педагога, розвиток його творчих здібностей, інтересів та високого професіоналізму; забезпечення багатоваріантності, свободи вибору змісту та форм підвищення кваліфікації; створення матеріальних, моральних та інших умов, за яких підвищення професійного рівня стало б потребою педагога.

7. Система післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні відіграла значну роль у розвитку школи й освіти. Саме її виникнення було визначним досягненням, що значною мірою сприяло підвищенню

наукового рівня, професійної майстерності вчителів. Однак із зростанням вимог до професіоналізму педагогів ця система не забезпечувала подолання суперечностей між вимогами суспільства і наявним рівнем професійної компетентності працівників освіти. Через екстенсивний розвиток, використання неефективних технологій кількісне зростання системи післядипломної освіти педагогічних кадрів не завжди супроводжувалося якісними змінами в їхній професійній підготовці. Невиправдана уніфікація процесу підвищення кваліфікації, ігнорування рівня професійної компетентності слухачів, відсутність дійового зв'язку підвищення кваліфікації з атестацією педагогічних працівників, організацією їхньої праці привело до втрати в них інтересу до поповнення своїх знань, їх активного використання, що стало причиною подальших пошуків шляхів її вдосконалення. До того ж реформування цієї галузі освіти в основному передбачало фрагментарні корекційні заходи, що не торкалися системного переосмислення її концепції, змісту, методології, структури й управління.

Результати дослідження визначили коло питань для подальшого розв'язання проблем післядипломної освіти: а) методологічні, соціально-економічні, психологічні, педагогічні, організаційно-управлінські основи цієї галузі освіти; б) особливості становлення і розвитку післядипломної освіти як окремих категорій педагогічних працівників, так і вчителів у різних регіонах України, зокрема в західних областях України до 1939 року.

Основні результати дослідження відображені в таких публікаціях:

Монографії та навчальні посібники

1. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних

кадрів в Україні /1917-1941рр./.-К.:УІПКККО,1995.-11,4 др.арк..

2. Повышение квалификации педагогических кадров /Под ред. И.Жерносека, М.Красовицкого, С.Крисяка. - К.: Освіта, 1992.-10,08 др.арк.- Авторських - 1,6 др.арк.

3. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи /В.І.Пущов, С.В.Крисяк та ін. -К.:УІПКККО,1995.- 11 др.арк.

Наукові статті, методичні рекомендації, матеріали конференцій

4. До питання періодизації історії післядипломної освіти педагогічних кадрів України // Педагогіка і психологія.- 1995.- №1.-0.35 др.арк.

5. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як система // Педагогіка і психологія.- 1995.- № 2. - 1 др.арк.

6. Підготовка менеджерів освіти: Концептуальні підходи.- К.: УІПКККО,1993. - 0.8 др.арк.

7. Концепція безперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів України // Освіта. - 1991.- № 94 - 95.- Грудень. - 0.9 др.арк.- У співавт.

8. Передовой опыт в массовую педагогическую практику /С.В.Крисяк (отв.ред.) и др.- К.: Рад.школа, 1987.- 6 др.арк.

9. Програма перспективного розвитку Українського інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти/ М.І.Дробноход, С.В.Крисяк та ін./.- К.: МО України, УІПКККО,1994.- 3,5 др.арк.

10. Шляхи розвитку та вдосконалення системи післядипломної освіти //Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. 24-25 листопада 1994р. /В.М.Барішніков, М.І.Дробноход, С.В.Крисяк//заот. відпов. ред./ та ін.- К.: МО України, УІПКККО,1995.-Ч.І.-7,8 др.арк.

11. Шляхи розвитку та вдосконалення системи післядипломної освіти // Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. 24-25 листопада 1994р./В.М.Барішніков, М.І.Дробноход, С.В.Крисяк//заот. відпов. ред./ та ін.- К.:МО України, УІПКККО,1995.-Ч.ІІ.- 10,7 др.арк.

12. Методична робота з працівниками освіти України в 1921-1934 роках// Наша школа.- 1995.-№ 3- 0,6 др.арк.

13. Основні тенденції розвитку системи післядипломної освіти педагогічних кадрів// Педагогічний пошук.-1995.-Вип.6.-0,4 др.арк.

14. Передовий педагогічний досвід як засіб підвищення педагогічної майстерності вчителів /80-90-ті роки/ // Постметодика. -

1995. - N 2. - 0,5 др.арк.

15. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у період відродження національної школи: актуальні проблеми, перспективи розвитку // Відродження. - 1994. - N 5. - 0,7 др.арк.

16. Актуальні проблеми післядипломної освіти педагогічних кадрів у період відродження національної школи /Ред. кол.: С.В.Крисюк /відпов. ред. / та ін.- К.: ІПКККО, 1993.-6,5 др.арк.

17. Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи /Ред. кол.: С.В.Крисюк /відпов. ред./ та ін.- К.:ЦІУВ, 1992.- 3,6 др.арк.

18. Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів/ Ред. кол.: С.В.Крисюк /відпов. ред./ та ін.-К.:ЦІУВ, 1990.-Ч. I.-3,7 др.арк.

19. Актуальные проблемы научно-методического обеспечения непрерывного повышения квалификации педагогических кадров / Ред. кол.: С.В.Крисюк/отв. ред./ и др.-К.:ЦІУУ, 1992.-Ч. II.- 5 др.арк.

20. Передовой опыт - в массовую педагогическую практику.-К.: ЦІУУ, 1990.- Ч. II.- 1,39 др.арк.

21. Передовой опыт - в массовую педагогическую практику. - К.:ЦІУУ. 1990.- Ч. III.- 3,02 др.арк.

22. Український інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти: організація і управління.- К.:УІПКККО, 1993.-4,1 др.арк.- Автор.- 3 др.арк.

23. Післядипломна освіта вчителів: орієнтири розвитку // Обрії. - 1995.- N 2.- 0,6 др.арк.

24. Післядипломна освіта педагогічних кадрів у 1943-1945 роках//Матер. міжнар. наук. конф. 4-5 травня 1995 р.-К.: УДІУ, 1995.-Ч. II-0.15 др.арк.- У співавт.

25. Післядипломна освіта педагогічних кадрів: проблеми і перспективи: Тези міжрег. наук.-практ. конф.- Миколаїв, 1994.- Ч. I-0,2 др. арк.

26. Професіоналізм на ... третьому плані? // Метод. служба. - Львів: ЛОНМІО, 1993. - 0,8 др. арк.

27. Діагностика педагогічних умінь учителя-вихователя з середньою педагогічною освітою // Вища і середня пед. освіта.- 1978.-Вип. 10.-0,5 др.арк.

28. В.О.Сухомлинський і система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів // Тези міжнар. наук.-практ. конф. - Кіровоград,

1993.- Ч.ІІІ. - 0,2 др. арк.

29. Підготовка менеджерів освіти // Становлення і розвиток шкіл нового типу в Україні. - К. ІП АПН України, 1993. - 0,35 др. арк.

30. Актуальні проблеми реформування післядипломної освіти педагогічних кадрів // Шляхи розвитку та вдоск. системи післядипл. освіти. К.: УІПКККО, 1995.-Ч. I.- 1,1 др. арк.

31. Про періодизацію розвитку післядипломної освіти // Шляхи розвитку та вдоск. системи післядипл. освіти .- К.: УІПКККО, 1995.- Ч.ІІ. - 0,2 др. арк.

32. Педагогіка післядипломної освіти як галузь педагогічної науки // Акт. проблеми післядип. освіти пед. кадрів у період відродження нац. школи. - К.: УІПКККО, 1993.- 0,15 др. арк.

33. Вдосконалення інфраструктури науково-педагогічної інформації як теоретична і практична проблема //Акт. проблеми післядип. освіти пед. кадрів у період відродження нац. школи: Тези доп. звітів. наук. конф. - К.: УІПКККО, 1993.- 0,2 др. арк.

34. Шляхи підвищення ефективності управління методичною роботою з педагогічними кадрами: Тези доп. наук.-практ. конф.- К.: НДІ педагогіки України, 1992. - 0,12 др. арк.

35. Становлення системи підготовки науково-педагогічних кадрів// Психолого-пед. проблеми профес. освіти : Наук.-метод. зб. - К.: МО України, ІСДО, 1994. - 0,15 др. арк.

36. Орієнтовні системно-комплексні плани безперервного підвищення кваліфікації і майстерності працівників загальноосвітньої школи. - К.: ЦІУВ, 1989. - 9 др. арк.- У співавт.

37. Успіх післядипломної освіти - в інтеграції в науку // Освіта. - 1995. - №32. - Серпень. - 0,3 др. арк.

38. Методичну роботу - на рівень сучасних вимог. - К.: УІПКККО, 1991. - 0,7 др. арк.

39. Підготовка випускників педучилищ до виховної роботи // Поч. школа. - 1979. - №1. - 0,8 др. арк.

40. Професіоналізм на ... третьому плані? // Освіта. - 1991.- №70.- Вересень. - 0,8 др. арк.

41. Хто володіє інформацією, той досягає успіху // Освіта. - 1993.- - № 29. - Вересень.- 0,5 др. арк.

42. До питання створення системи післядипломної освіти педагогічних кадрів // Акт. проблеми безперер. підв. кваліф. пед. кадрів України в умовах становлення нац. школи: Тези звітів. наук. конф. - К.: ЦІУВ, 1992. - 0,2 др. арк.

43. Актуальні проблеми діяльності інститутів удосконалення вчителів а науково-методичного забезпечення безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів // Акт. проблеми наук. метод. забезпечення безперер. підвищ. кваліф. пед. кадрів. - К.: ЦІУВ, 1990. - Ч. I. - 0,4 др. арк.

Програмні, нормативні документи а питань післядипломної освіти

44. Типові навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації вчителів при обласних інститутах післядипломної освіти /удосконалення вчителів/. За ред. С.В.Крисюка, Г.С.Данилової. -К. : МО України, УІПККО, 1995. - 10 др.арк.

45. Навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації вчителів.- К.: ЦІУВ, 1991. - 18,5 др. арк.

46. Навчально-тематичні плани та програми курсів підвищення кваліфікації вчителів при інститутах удосконалення вчителів та вищих навчальних закладах. - К.: ЦІУВ, 1984. - 10,2 др. арк.

47. Навчально-тематичні плани підвищення кваліфікації вчителів при інститутах удосконалення вчителів та вищих навчальних закладах. - К.: ЦІУВ, 1989. - 12,6 др. арк.

КРИСЮК С.В. Становление и развитие последипломного образования педагогических кадров в Украине /1917-1995 гг./.

Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальностям 13.00.01 - теория и история педагогики, 13.00.04 - профессиональная педагогика. Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1996.

Диссертация посвящена исследованию процесса становления и развития последипломного образования педагогических кадров в Украине. Исследована эволюция содержания и организационных форм национальной системы последипломного образования учителей на разных этапах ее функционирования, обоснована периодизация истории становления и развития, выявлены тенденции развития, особенности генезиса системы, раскрыты основные принципы и перспективные пути реформирования.

KRISYUK S.V. Formation and development of post-graduate education of pedagogic cadres in Ukraine /1917-1995/.

Dissertation in the form of manuscript for a degree of Doctor

of Pedagogic Sciences in speciality 13.00.01 - theory and history of Pedagogic. Kiev Taras Shevchenko University, Kiev, 1996.

The dissertation is devoted to investigation into the process of formation and development of post-graduate education of the teaching personnel in Ukraine. The evolution of content and organizational forms of the national system of the post-graduate education of the teachers at various stages of its functioning is investigated; the periodization of the history of the formation and development is substantiated; trends of the development, specific features of the genesis of the system are revealed; main principles and prospective ways of the reformation are disclosed.

Ключові слова: післядипломна освіта, підвищення кваліфікації і перепідготовка, тенденції, періодизація історії післядипломної освіти, еволюція післядипломної освіти.

Підписано до друку 17.05.1996 р. Об. 2, 4. формат 60x84 1/16.

Друк офсетний. Тир. 100. Зам. 134. Безкоштовно.

ЛЮД УДПУ ім. Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.

AB 35.145